

Ústav české literatury a komparatistiky

Doc. PhDr. Jan Wiendl, Ph.D.

Posudek práce Mgr. Lucie Koryntové *Holanova metafora ve sbírkách Vanutí a Na postupu ve světle Ricoeurovy „živé“ metafory*

Ve své disertační práci si Mgr. Lucie Koryntová stanovila nelehký úkol – v souvislostech s Holanovou poezií ověřit funkčnost a adaptabilitu Ricoerovy představy, přetavené do teoretického a ontologického konceptu tzv. „živé metafory“. Předpokladem cesty k tomuto cíli bylo tedy postupovat dvěma paralelními a v důsledku se protínajícími směry – jednak soustředit pozornost k základnímu nárysu vybraných teorií metaforiky a obrazného pojmenování, s nimiž se Ricoerova koncepce vyrovnává či se proti nim vymezuje, jednak nalézt a charakterizovat vhodné uzlové momenty Holanova díla, které by umožnily tento aplikativní krok provést.

Autorka práce se rozhodla pro volbu dvou básnických knih – sbírek *Vanutí* (verše z let 1930–1933, vydáno 1932) a *Na postupu* (verše z let 1943–1948, vydáno 1964). Uvedené knihy představují ve vývoji poezie Vladimíra Holana podle autorčina oprávněného názoru, který sdílí s Jiřím Opelíkem, dva přelomové okamžiky. Jak sama uvádí: „Na jedné straně jsou vázané hermetické verše intimně laděných lyrických skladeb sbírky *Vanutí*, na druhé straně volné verše sbírky *Na postupu* provázené výrazovou projasněností a epizací, obrácené ke společenským dějinným a všednodenním tématům.“ Rozhodující je, že u obou sbírek se můžeme – jak bylo ukázáno také v některých soudobých kritikách i pozdějších odborných pracích – setkat s klíčovým a příznačným využitím geneticky rozdílných metaforických kontextů, které autorce umožňují výše popsanou zamýšlenou analýzu provést. Konkrétním cílem práce bylo tedy popsat posun mezi sbírkami *Vanutí* a *Na postupu*, a to ve způsobu pojímání skutečnosti a jeho vazby k problematice rozvíjení různorodých metaforických významových relací. K oběma zvoleným sbírkám autorka přistupovala s oporou v ricoerovském teoretickém uvažování, srovnávací metodou, ve výsledku je interpretuje, přičemž interpretaci nemyslí konkretizací jednoho významového vztahu, ale spíše nastínění potenciálních možností, který konkrétní vztah zakládají.

V úvodu práce autorka vytyčuje výchozí tezi: domnívá se, že „teorie klasické [substituční, rozlišující významovou rovinu přímou a přenesenou] metafory [...] není dostačující pro popis toho, co je ve sbírkách originální“. Aplikací teorie „živé“ metafory Paula Ricoeura, jak ji formuluje ve svých dvou dílech *La Métaphore vive* (1975) a *Interpretation theory: discourse and the surplus of meaning* (1976, slov. Teória interpretácie; diskurz a prebytok významu, 1997), lze podle jejího názoru dospět k detailnímu popisu typických metafor obou sbírek. Postupným rozváděním klíčových kroků Ricoerova modelu (mimochodem – jak ostatně autorka sama poznamenává – aplikačně obtížného vzhledem k absenci autorských typologizačních kroků charakterizujících vlastní představu o metafoře¹), který je mimo jiné založen na specifickém procesu tzv. „ambivalentní predikace“ („X je/není Y“) rozvíjejícím se v „živé“ metafoře, je formulována zvláštní dynamika vzniku konkrétních metafor a rozvíjení významu a smyslu básnických obrazů typických pro každou sbírku. V závěru autorka shrnuje: Metafory sbírky *Vanutí* spojuje podle jejího názoru princip

---

¹ Ricoeur, jak známo, ji precizuje kontextuálně a v důsledku roztržštěně, tváří tvář kritickému vymezení vůči soudobým i předchozím modelům uvažování o metafoře, s nimiž ve své práci vede dialog, resp. polemiku.

Ústav české literatury a komparatistiky

Doc. PhDr. Jan Wiendl, Ph.D.

---

maximalizace ambivalence, metaforám sbírky *Na postupu* je naopak společná minimalizace ambivalence, pro kontext *Vanutí* je typické využívání antitetických figur, pro sbírku *Na postupu* je naopak charakteristické básnické přirovnání.

Už na tomto místě bych rád konstatoval, že disertační práce Lucie Koryntové, autorky nadané citlivým smyslem pro četbu lyriky a schopností důsledné analytické práce, je smysluplným, pečlivě a rozváženě založeným celkem, který přináší zcela nové podněty pro čtení Holanovy poezie a prohlubuje naše rozumění Riccerově myšlení. Následující poznámky jsou tedy spíše úvahami do diskuse při obhajobě práce:

Jak jsem uvedl na počátku posudku, cíle práce jsou velice náročné – autorce nejde v tomto případě jen o možnost využít Riccerova pojetí, nutně se musí vyrovnat minimálně s těmi teoretickými přístupy, s nimiž Riccer pracuje (tedy s koncepty Richardsonovými, Jakobsonovými či Blackovými, rozvíjenými na pozadí Saussurova a Benvenistova jazykovědného uvažování, například tedy s pojmy „tenor“ a „vehicle“ – kdy *tenor* vyjadřuje představu, která je v metafoře hlavní nebo skrytá; a *vehicle* představu, skrze niž je první představa chápána, dále s typologickými kontexty metafor *in praesentia* a *in absentia*, rozehrávajícimi vztah významové ambivalence, tedy kombinující interakční teorii (tenor/vehikl, moment absurdnosti), kontextovou teorii (rámeček/ohnisko) a teorii diskursu (metaforická predikace, metafora jako výpověď?) v interpretaci Holanovy metaforiky. Těžiště své výkladové perspektivy tedy autorka spatřuje zejména v problému jevové ambivalence, která se jí stává modelem pro čtení Holanových metafor.

Jak již bylo řečeno, aby touto cestou mohla vykročit, bylo potřeba nejen přizpůsobit Riccerův pojmový aparát českému jazyku, ale také konfrontovat dosavadní způsoby práce s tropikou a její metodologickou analýzou, alespoň v té míře, jaká byla a je v domácím literárněvědném kontextu nejfrekventovanější. Bohužel *La Métaphore vive* – jedno z klíčových Riccerových filozoficko-teoretických děl – nebylo do češtiny na rozdíl od řady dalších Riccerových prací, přeloženo. Zde tedy spočívá jeden z zásadních přínosů práce – autorčino úsilí o překlad Riccerových pojmů do češtiny a o jejich adaptaci v kontextu analýzy slovesného uměleckého díla. Nabízí se ovšem v těchto souvislostech doplňující poznámka – jakkoli dosud nebyla *La Métaphore vive* do češtiny, popř. slovenštiny přeložena, další Riccerovy knihy (mám na mysli zvláště ty, zabývající se poetikou díla a interpretačními postupy, jako *Čas a vyprávění* (2001–2008) či již zmíněná *Teória interpretácie* (1997) nebo *Úkol hermeneutiky* (2014) ano. Jistě by bylo mělo smysl zapojit do práce s překládanými pojmy i zkušenost převodu těchto Riccerových textů a jejich pojmového aparátu. Zkrátka není dost dobře možné, pracovat v tomto ohledu bez kontextových souvislostí; hodnotu autorčiných původních kroků při práci s textem o „živé“ metafoře a jeho aplikaci by tato pozornost věnovaná sourodým problémovým okruhům, o nichž pojednávají tyto přeložené publikace a s nimiž se vyrovnávají jejich způsoby tlumočení do češtiny/slovenštiny, jistě zvýšila.

Má druhá poznámka se týká kritiky původních zdrojů, s nimiž autorka pracuje. Přehled soudobé kritické praxe, hodnotící zvláště Holanovu sbírku *Vanutí*, představuje důsledné a dostatečně prohloubené pojednání o způsobech dobové kritické recepce Holanovy sbírky. Můj podnět se týká pozdějšího tříbení analytických nástrojů v teoretických a interpretačních textech, pojednávajících nejen o Holanově díle, ale především o způsobu výkladu problematiky

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav české literatury a komparatistiky

Doc. PhDr. Jan Wiendl, Ph.D.

---

metaforického vyjádření. Brilantním kontextovým pojednáním – neváhám použít tohoto slova – je například autorčina úvaha nad vztahem a odlišností Ricœurova a Jakobsonova pojetí. Zde se plně rozvíjí příznivá okolnost dobově sourodého, myšlenkově dynamicky paralelního a chtělo by se říci ambivalentního rozvíjení... Jinak je tomu např. u Opelíkovy knihy z 90. let a zvláště Blažičkova textu. Zde nabývám dojmu, jako by zvláště Blažičkův teoretický text autorka uchopila poněkud ahistoricky; jako by zde zmíněné postupy ležely před námi jako pouhé nástroje, bez konkrétních historických souvislostí a geneze svého vzniku, bez ohledu na stav odborné diskuse v době, kdy Blažiček své holanovské pojednání psal. Zdá se mi, že jej autorka staví mnohdy ostře proti ricœurovskému pojetí, přičemž ale právě Blažiček byl přeci jedním z prvních, který model ambivalentní významové dispozice metafory a jejích kontextů v domácích souvislostech druhé poloviny 60. let rozvíjel. Např. autorkou zmiňované „protiřečení“, které detekuje u Blažičkova pojednání, vnímám spíše v poloze negativního sebevymezení (srov. „Navíc celá Blažičkova úvaha nad metaforou *Prvních básní* je orámována protiřečícími si východiskem a závěrem. Autor svou úvahu začíná konstatováním, že svět Holanových metafor je poměrně ‚chudý‘, přičemž básník ‚při vyjádření duševního procesu‘ často sahá k ‚banální paralele se zráním v říši rostlinné‘ /BLAŽÍČEK, 2011, s. 23/, neuvádí však při tom žádný příklad. Úvahu naopak uzavírá konstatováním ‚nadbytečné složitosti‘ /BLAŽÍČEK, 2011, s. 27/ Holanových metafor, přičemž uvádí příklad ze sbírky *Kameni, přicházíš...: vy louky pohledů, požaté srpy / víček, jež zánik naostřil!* /HOLAN, 1999, s. 166/“, s. 12 předložené práce). Vždyť citovaná pasáž naopak zřetelně dokazuje, že cílí k velmi obdobně založené významotvorné ambivalenci, k níž směřuje svými – vlastně velice podobně založenými myšlenkovými postupy – rovněž Ricœur a kterou ve své práci sleduje i její autorka. Fenomenologicko-hermeneutický základ byl oběma sdílen ve spřízněných polohách, a Blažiček ve své generaci patřil v polovině 60. let, kdy vznikalo jeho holanovské pojednání, k prvním, kdo jej u nás rozvíjel.

Jak jsem ovšem uvedl již v průběhu mého posudku, tyto otázky jsou určeny pro možnou diskusi, nic nemění na faktu, že disertační práce Mgr. Lucie Koryntové *Holanova metafora ve sbírkách Vanutí a Na postupu ve světle Ricoeurovy „živé“ metafory* představuje zralý, soustředěný a odborně zcela způsobilý výkon; doporučuji ji tedy velmi rád k obhajobě.

Praha, 5. 2. 2019

doc. PhDr. Jan Wiendl, Ph.D.